

سومین مناقصه منابع هیدروکربوری عراق

(واگذاری میدین گازی)

علی خواجوی - معاونت برنامه‌ریزی وزارت نفت

مقدمه:

عراق در ژانویه و دسامبر ۲۰۰۹ دو مناقصه نفتی برگزار نمود که طی آن قرارداد توسعه یازده میدان از شانزده میدان نفتی به مناقصه گذاشته شده را با شرکت‌های بین‌المللی امضا نمود. در صورتی که شرکت‌های بین‌المللی بتوانند به اهداف تولیدی مندرج در قراردادهای واگذار شده دست بیابند، عراق قادر خواهد بود در سال ۲۰۱۷ با افزودن بیش از ۱۰ میلیون بشکه به ظرفیت فعلی، توان تولید خود را به سطح ۱۲ میلیون و ۴۵۰ هزار بشکه در روز افزایش دهد. در راستای برنامه‌های توسعه صنعت نفت عراق، وزارت نفت این کشور اقدام به برگزاری دور سوم مناقصه‌های بین‌المللی منابع هیدروکربوری برای واگذاری میدین گازی خود نموده است که در ادامه به بررسی نتایج و دستاوردهای این دور از مناقصات می‌پردازیم.

مشخصات میدین عرضه شده

مناقصه گازی عراق در ۲۰ اکتبر ۲۰۱۰ (۲۸ مهر ۱۳۸۹) در شهر بغداد برگزار گردید. طی این مناقصه، قرارداد توسعه سه میدان گازی به شرکت‌های بین‌المللی اعلام شد. این میدین عبارتند از: عکاظ، منصوریه و سببا که حجم ذخایر گازی آن‌ها مجموعاً معادل ۱۱/۲ تریلیون فوت مکعب می‌باشد. میدان گازی عکاظ با ذخیره ۵/۶ تریلیون فوت مکعب، در منطقه الانبار در غرب عراق و در نزدیکی مرز سوریه که منطقه‌ای سنی‌نشین می‌باشد، واقع شده

است. این میدان به تنهایی ۵۰ درصد از مجموع ذخایر ۳ میدان به مناقصه گذشته شده را دارا می‌باشد.

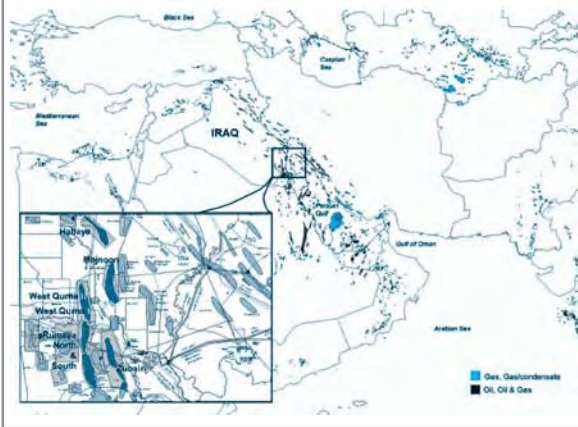
در کارگاه آشنایی با مشخصات فنی این میدین و قراردادهای توسعه آن‌ها که در تاریخ ۱۰ مرداد ۱۳۸۹ در استانبول ترکیه و به مدت دو روز برگزار شد، ۱۱ شرکت حضور داشتند که شرکت‌های توتال فرانسه، ادیسون ایتالیا و استات اوپل نروژ از مهم‌ترین آن‌ها بودند.

لازم به ذکر است دو میدان گازی عکاظ و منصوریه، از جمله میدین‌هایی بودند که توسعه آن‌ها در دور نخست مناقصه‌های نفتی عراق به شرکت‌های بین‌المللی عرضه شدند ولی تنها یک کنسرسيوم به رهبری شرکت ادیسون و با مشارکت شرکت‌های پتروناس و CNPC, TPAO و کوگس پیشنهادی برای توسعه میدان گازی عکاظ ارائه نمود که مورد قبول نیز واقع نگردید. در همین حال، در آن مناقصه هیچ گونه پیشنهادی برای توسعه میدان گازی منصوریه ارائه نشد و توسعه میدان گازی سببا نیز که در دور دوم مناقصه‌های نفتی این کشور پیشنهاد شده بود، پس از مدتی از فهرست میدین موجود در مناقصه حذف گردید.

بررسی حضور شرکت‌های بین‌المللی

برای حضور در این مناقصه، از ۴۵ شرکت بین‌المللی که پیش از این در دو مناقصه نفتی قبلی تأیید صلاحیت شده بودند، دعوت به عمل آمد. با این وجود تنها ۱۳ شرکت از میان آن‌ها در مناقصه گازی شرکت کردند که عبارت بودند از: TNK-BP (روسیه - انگلیس)، JOGMEC & Itochu (ژاپن)، کویت انرژی (کویت)،

نقشه ۱: موقعیت میداین هدف برای جمع‌آوری گازهای همراه در منطقه بصره

در حال حاضر عراق روزانه حدود ۲۰ میلیون مترمکعب گاز همراه خود را می‌سوزاند. طبق برنامه ملی پنج‌ساله مصوب دولت عراق برای سال‌های ۱۴-۲۰۱۰، این میزان در سال ۲۰۱۴ به ۴ میلیون مترمکعب در روز کاهش پیدا می‌نماید. در همین زمینه دولت این کشور در ۸ تیر ماه ۱۳۸۹ قرارداد جمع‌آوری گازهای همراه میدان‌های نفتی جنوب را با شرکت شل به تصویب رساند. مطابق این قرارداد که ارزش آن حداقل ۱۲/۵ میلیارد دلار برآورد شده است، شرکت شل به همراه شرکت میتسویشی ژاپن گازهای همراه میدان‌های منطقه نفتی بصره را که در حال حاضر سوزانده می‌شوند جمع‌آوری کرده و برای استفاده نیروگاه‌ها و صادرات مورد بهره‌برداری قرار می‌دهند. سهم دولت عراق در این پروژه ۵۱ درصد و سهم دو شرکت شل و میتسویشی ۴۹ درصد خواهد بود. (۴۴ درصد سهم شل و ۵ درصد سهم میتسویشی) میدان‌های هدف در این طرح عبارتند از: زمیله، زیبر، قرنه غربی و مجنون که انتظار می‌رود با انجام این پروژه ۲۵ ساله از سوزانده شدن روزانه ۱۷ میلیون مترمکعب از گازهای همراه در این میدان‌ها جلوگیری شود. لازم به ذکر است میدان عمده نفت خام عراق در منطقه بصره واقع شده‌اند، به طوری که مجموع تولید نفت ۴ میدان هدف در این طرح که در این منطقه قرار دارند، بر اساس قراردادهای واگذار شده حدود ۱۰ میلیون بشکه در روز اعلام شده است.

نتایج و دستاوردهای مناقصه

در هر سه میدان گازی معرفی شده در مناقصه، شرکت‌های خارجی با تشکیل کنسرسیوم‌های دوجانبه با یکدیگر به رقابت پرداختند و در نهایت قرارداد توسعه همه آنها نیز واگذار گردید. در میدان عکاظ کنسرسیوم شرکت‌های کوگس

انی و ادیسون (ایتالیا)، توتال (فرانسه)، TPAO (ترکیه)، ONGC (هند)، کوگس (کره جنوبی)، استات اویل (نروژ)، KazMunaiGaz (قزاقستان).

آنچه در این دور از مناقصه مشهود است عدم استقبال چشمگیر شرکت‌های بین‌المللی نسبت به دو مناقصه نفتی پیش از آن است. این در حالی است که حضور شرکت‌های بین‌المللی در دور دوم مناقصه‌های نفتی، نسبت به دور نخست آن از رشد چشمگیری برخوردار بود.

همچنین در این دور از مناقصه بر خلاف دو مناقصه گذشته، خبری از حضور شرکت‌های آمریکایی و چینی نبود. در حالی که در دور نخست مناقصه‌های نفتی، چین با ۴ شرکت و آمریکا با ۳ شرکت و در دور دوم مناقصه‌ها نیز آمریکا با ۸ شرکت و چین با ۳ شرکت، نقش موثر و پررنگی را ایفا نمودند.

ناظران بین‌المللی یکی از مهم‌ترین علت‌های عدم استقبال چشمگیر شرکت‌های نفتی از مناقصه میداین گازی عراق را مرتبط به ظرفیت و مقیاس کوچک این میداین اعلام کرده‌اند. شایان ذکر است، مجموع سقف تولید این ۳ میدان گازی بر اساس قراردادهای واگذار شده معادل ۲۴ میلیون مترمکعب (کمتر از تولید یک فاز میدان پارس جنوبی) می‌باشد. این در حالی است که بر اساس اعلام وزارت نفت عراق، از نفت تولیدی میداین نفتی واگذار شده در دو مناقصه نخست این کشور، بیش از ۳۱۰ میلیون متر مکعب گاز همراه تولید خواهد شد.

همچنین لازم به ذکر است کل ذخایر گاز عراق معادل ۱۱۲ تریلیون فوت مکعب برآورد شده است که از این میزان ۷۰ درصد به صورت گازهای همراه، ۲۰ درصد در میداین مستقل و ۱۰ درصد به صورت گاز کلاهدک در میداین نفتی وجود دارد. لذا اولویت نخست وزارت نفت عراق در رابطه با منابع گازی، جمع‌آوری و استفاده مناسب از گازهای همراه با نفت می‌باشد.

و KMG قزاقستان با کنسرسيوم شرکت‌های توتال و TPAO ترکیه به رقابت پرداختند که در نهایت کنسرسيوم کوگس و KMG هر یک با سهم برابر ۵۰ درصد، موفق به کسب قرارداد در این میدان شدند. پاداش تولید در نظر گرفته شده برای هر بشکه معادل نفت خام تولید اضافی از این میدان برابر ۵/۵ دلار در نظر گرفته شده و سقف تولید آن نیز معادل ۱۰/۶ تا ۱۱/۳ برای ۱۳ سال اعلام شده است. لازم به ذکر است ساکنین منطقه الانبار که میدان گازی عکاظ در آن واقع شده است، پیش از این بارها اعتراض خود را به صادرات گاز حاصل از توسعه این میدان تا زمانی که خود از استفاده آن محروم می‌باشند، اعلام کرده‌اند.

در میدان منصوریه تنها کنسرسيوم شرکت‌های

TPAO (۵۰ درصد)، کویت انرژی (۳۰ درصد) و کوگس (۲۰ درصد) پیشنهاد خود را برای توسعه میدان ارائه داده بودند که در نهایت با پذیرش شرایط وزارت نفت عراق برای دریافت پاداش ۷ دلار به ازای تولید هر بشکه معادل نفت خام موفق به کسب قرارداد شدند. سقف تولید از این میدان برابر ۹ میلیون مترمکعب در روز برای ۱۳ سال در نظر گرفته شده است.

در میدان گازی سیبا که با ایران نیز مشترک می‌باشد، کنسرسيوم شرکت‌های کویت انرژی و TPAO با شرکت KMG قزاقستان به رقابت پرداختند که در نهایت کنسرسيوم به پیروزی دست یافت. سقف تولید این میدان معادل ۱/۸ تا ۲/۸ میلیون متر مکعب در روز برای ۹ سال اعلام شده است. در مجموع شرکت TPAO ترکیه موفق شده است در توسعه میداین منصوریه و سیبا با سهمی به ترتیب معادل ۵۰ و ۴۰ درصد مشارکت نماید. برآورد می‌شود این شرکت ۲/۵ میلیارد دلار در میدان منصوریه و ۱ میلیارد دلار در میدان سیبا سرمایه‌گذاری نماید. این شرکت همچنین در میداین نفتی بدر و میسان نیز مشارکت دارد. همچنین حضور فعالانه شرکت ملی کویت انرژی (KE) در مناقصه گازی و کسب پیروزی در میدان منصوریه می‌تواند مشوقی برای عراق جهت از سرگیری صادرات گاز طبیعی به این کشور

باشد. شرکت کوگاز کره جنوبی (Kogas) نیز در دو میدان عکاظ و منصوریه موفق به کسب موفقیت شده است. این شرکت در دو میدان نفتی زبیر و بدر نیز مشارکت دارد. نکته حائز اهمیت در این دور از مناقصه، غیبت شرکت‌های معتبر بین‌المللی و با تجربه در توسعه میداین گازی می‌باشد. به طوری که به غیر از شرکت توتال هیچ یک از شرکت‌های معتبر بین‌المللی در این مناقصه شرکت نکرده‌اند. به نظر می‌رسد در این دور از مناقصه، حضور شرکت‌های ملی نفت همچون KMG، KE و TPAO پررنگ‌تر از دوره‌های پیش بوده است. مشارکت فعال و موثر شرکت‌های ملی متعلق به کشورهای همسایه عراق و سایر کشورهای منطقه، سبب مستحکم‌تر شدن روابط اقتصادی و سیاسی فی ما بین عراق و آنها خواهد شد و این یکی از نکات قابل توجه و مثبت برای دولت عراق می‌باشد. در همین زمینه می‌توان به همکاری‌های امنیتی-اقتصادی بسیار حائز اهمیت ترکیه با دولت مرکزی عراق به خصوص در مورد منطقه کردستان عراق اشاره نمود.

همچنین نتایج مناقصه گازی عراق این سوال اساسی را برای متخصصین و نیروهای داخلی عراق ایجاد کرده است که چرا در شرایطی که دولت مرکزی برای توسعه میداین گازی خود می‌تواند به شرکت‌های ترک، قزاق و کویتی که از سابقه و تجربه چشمگیری نیز در توسعه میداین گازی برخوردار نمی‌باشند، اعتماد می‌نماید، به توانمندی‌های شرکت‌های زیرمجموعه وزارت نفت خود اتکا نمی‌کند؟

ویژگی‌های قراردادهای واگذار شده

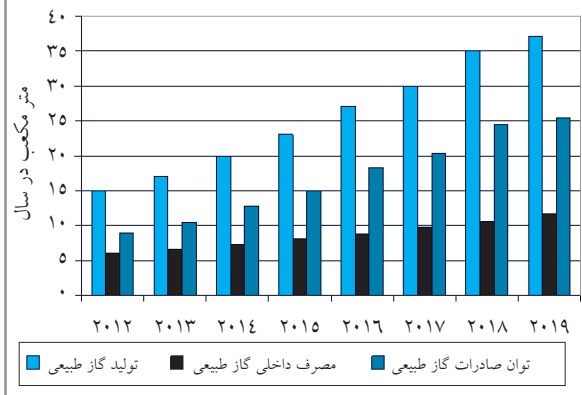
طول مدت قراردادهای واگذار شده ۲۰

جدول ۱: نتایج مناقصه میداین گازی عراق

میدان	شرکت‌های پیشنهاد دهنده (سهم درصد)	برندگان نهایی	پاداش تولید (boe/\$)	حداکثر سقف تولید (mn cfd)	دوره تولید حداکثری (Years)	حلقه چاه حفاری
عکاظ	Kogas/KMG Total/ (۵۰/۵۰) TPAO	Kogas/ KMG	۵/۵	۳۷۵-۴۰۰	۱۳	۶
منصوریه	TPAO/KE/Kogas (۲۰/۳۰/۵۰)	TPAO/ KE/ Kogas	۷	۳۲۰	۱۳	۴
سیبا	KE/TPAO (۴۰/۶۰) KMG (۱۰۰)	KE/TPAO	۷/۵	۶۵-۱۰۰	۹	۳

نمودار ۱: پیش‌بینی تولید، مصرف و توان صادراتی گاز طبیعی عراق در افق سال ۲۰۱۹

این امر از توان صادرات گاز طبیعی عراق به میزان ۱۲/۷ میلیارد مترمکعب در افق سال ۲۰۱۴ حکایت دارد. همچنین این موسسه پیش‌بینی می‌کند در افق سال ۲۰۱۹ تولید گاز عراق به ۳۷ میلیارد مترمکعب در سال برسد و با توجه به پیش‌بینی مصرف ۱۱/۷ میلیارد مترمکعب در این سال، عراق از توان صادراتی سالانه ۲۵/۳ میلیارد مترمکعب برخوردار خواهد بود.

جمع‌بندی:

همان‌طور که اشاره شد، ۷۰ درصد از ذخایر گاز عراق به صورت گازهای همراه در نفت وجود دارد لذا اولویت نخست این کشور در رابطه با منابع گازی، جمع‌آوری و استفاده مناسب از این منابع می‌باشد. قرارداد جمع‌آوری گازهای همراه میادین نفتی منطقه بصره و همچنین واگذاری ۳ میدان مستقل گازی به شرکت‌های خارجی، نشان از اهمیت و جایگاه مهم تولید گاز طبیعی در سال‌های آتی برای عراق دارد به طوری که برای این منظور تلاش می‌کند تا از همه گزینه‌های ممکن استفاده نماید. در همین زمینه وزارت نفت عراق به تازگی اعلام کرده است، قصد دارد چهارمین مناقصه بین‌المللی خود را برای واگذاری ۱۲ بلوک گازی اکتشافی برگزار نماید.

افزایش تولید گاز عراق و حضور در پروژه‌های صادرات گاز به اروپا از طریق خط لوله ناباکو (ترکیه) و خط لوله عرب (سوریه) می‌تواند منجر به ارتقاء جایگاه و اهمیت این کشور در بازارهای جهانی گاز و همچنین تقویت همکاری‌های چند جانبه این کشور در منطقه و جهان شود. در واقع عراق قصد دارد از پتانسیل منابع نفت و گاز برای حداکثرسازی درآمدهای خود جهت توسعه و شکوفایی کشور و همچنین بازسازی مناسبات خود با کشورهای منطقه و جهان استفاده مناسب را ببرد.

منابع در دفتر نشریه موجود است

ساله و قابل تمدید به مدت ۵ سال می‌باشد و کلیه موارد آن مشابه قراردادهای نفتی منعقد شده در دو مناقصه پیش از این می‌باشد. موعد زمانی پرداخت پاداش تولید، بعد از دستیابی به ۲۵ درصد از تولید برنامه‌ریزی شده قابل پرداخت است که این میزان نیز می‌بایست پس از ۳ سال از زمان عقد قرارداد محقق گردد. همچنین میزان تولید این میادین می‌بایست بعد از ۶ سال از زمان تنفیذ قرارداد، به سقف برنامه‌ریزی شده برسد و برای میادین عکاظ و منصوریه به مدت ۱۳ سال و برای میدان سیبا به مدت ۹ سال ثابت بماند. بر اساس قراردادهای واگذار شده، ریسک فروش و بازاریابی کلیه گازهای تولید شده از این میادین بر عهده دولت می‌باشد و شرکت‌های طرف قرارداد در این زمینه هیچ مسئولیتی ندارند. لذا دولت عراق موظف است ظرف ۳۶ ماه از تاریخ تنفیذ قرارداد این میادین، اقدام به نصب و راه‌اندازی تأسیسات مورد نیاز برای انتقال گاز تولیدی برای مصارف داخلی و یا صادرات نماید.

در این دور از مناقصات پاداش امضاء قرارداد (Signature Bonus) حذف گردید و هزینه آموزش به نیروهای بومی عراق از ۵ میلیون دلار در قراردادهای نفتی به ۱ میلیون دلار در قراردادهای گازی کاهش پیدا کرده است. لازم به ذکر است عراق در طی دو مناقصه نفتی که در سال ۲۰۰۹ برگزار نمود در مجموع بیش از ۲/۳ میلیارد دلار از شرکت‌های نفتی طرف قرارداد خود پاداش امضاء قرارداد دریافت نموده است.

توان صادرات گاز عراق در افق ۲۰۲۰

برآوردهای موسسه BMI حاکی از آن است که تقاضای داخلی گاز عراق از ۴ میلیارد مترمکعب در سال ۲۰۰۷ به ۷/۳ در سال ۲۰۱۴ افزایش می‌یابد. البته طی همین مدت تولید گاز طبیعی این کشور از ۴ به ۲۰ میلیارد مترمکعب در سال افزایش می‌یابد که

